

Цим першим уроком, на який були запрошені активна просвітянка села Маща Софія Савчук та голова Костопільського РО ВУТ «Просвіта» Іван Степанюк, розпочалася підготовка закладу до відзначення й 150-річчя «Просвіти» в Україні. Хотілося б, щоб й інші освітні заклади міста й району попрацювали над відзначенням цієї знаменної дати, зокрема, дослідили діяльність «Просвіти» у своїх поселеннях за прикладом заступника директора та вчителя історії Руслана Крука в Золотолинській ЗОШ.

У своєму слові Софія Степанівна відзначила активну участь класу у підготовці й проведенні багатьох національно-патріотичних заходів Мащанської бібліотеки, а Іван Володимирович презентував учням книгу «Просвітянське сторіччя Рівненщини» (упорядники Іван Ветров та Зоя Дідич), у якій міститься і його розповідь про діяльність просвітян Лісопільського сільського та Мащанського шкільного осередків Товариства.

Значна частина заходу була відведена показу відеопрезентації про історію становлення та основні віхи діяльності цієї раніше масової громадської організації, яка стала духовним оберегом українців. На території Західної України до осені 1939 року «Просвіта» мала 360 тис. членів, 3208 читалень, 2065 театральних гуртків, 1200 хороших колективів, 2272 освітніх гуртків. У народному ювілейному календарі «Просвіти» за 1938 рік, наприклад, наголошується: «Без «Просвіти» були б ми всі, мов ті сироти без мами, бо не майно матеріальне, але головне - духовні скарби, які роздає нам «Про-

У сузір'я величної «Просвіти», -

такою була тема першого уроку в 9 класі Мащанського ліцею. Проводив його один з активних просвітян періоду третього відродження «Просвіти» у нашому краї та організатор шкільного осередку Товариства у Мащанській школі Володимир Степанюк разом зі своєю молодшою колегою та колишньою ученицею Лесею Озарчук. Цей осередок не лише проіснував понад 25 років, а й завдяки ідеї та старанням Галини Потарейко й інших педагогів поповнився Центром відродження та популяризації духовної культури «Сонцеград», до складу якого входить і дитяча однойменна просвітянська організація «Сонцеград». Мащанський ліцей, за словами голови управи міського осередку Союзу українців Галини Царук, чи не єдиний в районі освітній заклад, який належно відзначив 100-річний ювілей «Просвіти» Рівненщини

«нострадамус» («Віче Костопільщини» від 10.11.2007 р.), ця людина була наділена природною здібністю передбачення подій майбутнього. Він передбачив жовтневу революцію 1917 року, страшні події голодомору 1933 року, початок і закінчення Другої світової війни, початок «холодної війни» і розпад Радянського Союзу, навіть вступ України до Євросоюзу.

З раннього дитинства Михайло важко працював у сільському господарстві. Після закінчення початкової школи в 1913 році вступив до Підлужненського двокласного училища, де вивчав агрономію та мостобудування. Саме тоді хлопчина почав робити перші передбачення щодо видів врожаю майже на 100 років вперед. На початку 20-х років під час суперечки між місцевими хлопцями-українцями та поляками Михайло Демчук у запалі довів до відома польських поліцейських про те, що прийде час і у 1939 році ноги їхньої тут не буде. За це передбачення був побитий так, що кілька тижнів знаходився у комі і ледь вижив.

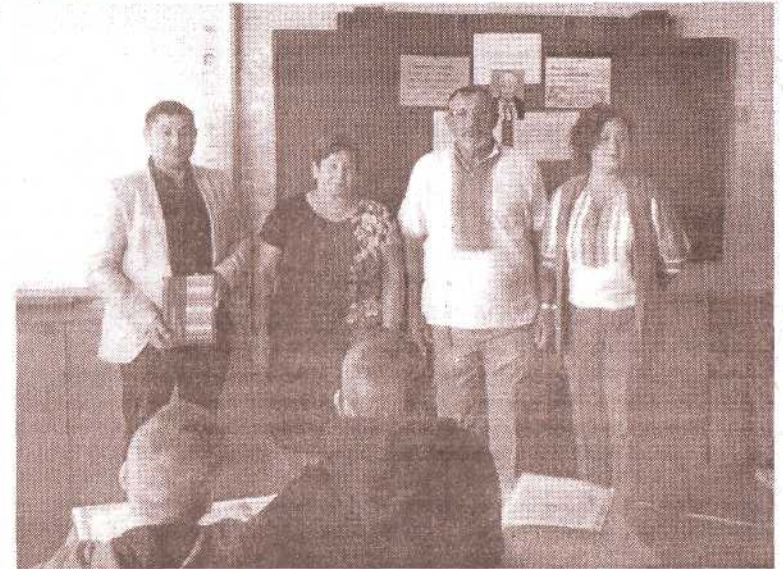
Відувати бібліотеку «Просвіти», що знаходилася в хаті Трофимчуків. Співала в молодіжному хорі «Просвіти», танцювала, колядувала. На концерти, що проходили в залі кінотеатру Ліги протиповітряної оборони (за радянських часів кінотеатр «Молот» (приміщення знаходилося на місці райдержадміністрації), завжди приходило багато народу. Відвідувала Православну Церкву, що мала статус автокефальної. Служба Божа правила на слов'янській мові, поминався патріарх Константинопольський та митрополит Варшавський. Лише 1 березня 1942 року вперше після довгої перерви була відправлена служба Божа українською мовою.

Пізніше майже два роки навчалася в школі, що знаходилася на місці спортивного ліцею. За часів німецької окупації це була українська гімназія, в якій викладачами працювали віддані Україні люди. Директором був великий патріот Серафим Бичківський. Тут навчалася й багато патріотично налаштованих хлопців-переростків з-за Гори-

визвольних змагань. У червні переводять у Дубенську тюрму, а згодом - у Харківську. Там її, цнотливу, стриг і брив чоловік, що стало для неї справжнім мо-

якого вшановують та прославляють упродовж багатьох десятиріч на рівні з фронтовиками, котрі справді заслуговують на це. Саме він, полковник КДБ, у повоєнні роки був причетний до ліквідації багатьох українських підпільників, у тому числі й легендарного Ніла Хасевича - видатного художника-графіка, керівника технічної ланки центрального і крайового проводів ОУН, члена Української головної визвольної ради. Як пише автор публікації, дії Стеклера за міжнародними законами кваліфікуються як злочин проти людства. А він і нині (на час публікації) ветеран та керівник ГО «Розвідники».

У 1944-1953 роках органами НКВС СРСР було вбито понад

150 тис. вояків ОУН-УПА, заарештовано понад 100 тис. і депортовано понад 200 тис. осіб із західних областей України. Один із таких загонів НКВС.

Один із таких загонів НКВС.

світа», зроблять нас багатим і сильним народом». А взагалі урок був присвячений вшануванню подум'яної просвіт'янки Надії Демчук, біографія якої, як писав Анатолій Карп'юк, «то частина історії нашої багатостраждальної України».

Пані Надія розповіла під час зустрічі з В. Степанюком, що народилася вона в 1924 році. Дідусь Григорій і бабуся Пелагея проживали в Мащі і виховали семеро дітей: Івана, Михайла, Андрія, Катерину, Олександра, Марію та Олексія. По-різному складалася їх доля. Іван Григорович на початку 20-х років виїхав у м. Лисичанськ Луганської області. Катерина Григорівна виїшла заміж у Каменуху (Кам'яна Гора), мала чоловіка Володимира та доньку Євгенію. Пізніше повернулася в Мащу доглядати сліпого брата Олександра Григоровича, котрий осліп в 16 років. Вони і проживали у дідовій хаті, яка була збудована неподалік криниці, що знаходиться край дороги на початку села при в'їзді з Костополя. У Катерини та Володимира був син Іван з невісткою Раїсою, котрі й жили в Мащі у післявоєнні та радянські роки.

Дід Григорій Опанасович, мабуть, отримував пенсію, бо жили заможнo. У домі уже в ті часи був патефон та радіоприймач. Олександр цікавився політикою і знав усі події, що тоді відбувалися в світі. Дід мав власну крамницю, в якій і працював сліпий Олександр. Він самостійно брав гроші, давав здачу, хоч й нічого не бачив. Мама лише важила товар. Марія Григорівна виїшла заміж у Костопіль, очевидно, за поляка, бо пізніше вони виїхали в Польщу. Олексій Григорович був призваний в армію і загинув на фронті.

Окремо слід сказати про Михайла Григоровича. Як розповідає про нього Олександр Намозов у публікації «Український

Потім він проживав у Костополі на вулиці Дерев'яній. З 1939 року працював головним бухгалтером райспоживкооперації. Після закінчення Другої світової війни завідував ошадкасоєю у Костополі. В 1947 році після пограбування філії ошадкаси в селі Деражному Михайла Григоровича звинуватили в халатності та засудили до 20 років таборів. Там, у далекому Омську, і помер у 1950 році костопільський «ностратамус».

З розповіді Надії Андріївни, її батько, Андрій Григорович, 1904 року народження, також представник інтелігенції. Після одруження і появи на світ донечки Надії сім'я одразу переїхала в Костопіль, де і проживали на вулиці Пілсудського (потім Леніна-Коновальця-Леніна-Грушевського). За Польщі батько працював у Костопільській гміні (будівля теперішнього краєзнавчого музею), за перших «советів» - у податковій службі. Як і багато хто з інтелігенції, був заарештований у 1940 році і засланий до Нижнього Тагілу на Урал. А потрапили тоді (1939 - 1940 рр.) під репресивні жорна майже 10% жителів України. В 1944 році від батька прийшов лист, і мама, Ганна Максимівна, вислала йому посылку. Про смерть батька від голоду дізналися в 1947 році, тоді ж і маму також заслали в Іркутську область разом з братом Андрієм, де вони й перебували 11 років.

Навчалася пані Надія у жіночій школі (теперішня №4) і закінчила 7 класів. Це була польська школа. Запам'яталося, як бігала на перервах на безкоштовний сніданок (склянка кави й кусок білого хліба) у ще одне приміщення цієї школи, яке знаходилося на місці «Кристалу». Була працюютою та старанною. Вчилася шити. Працювала 24 дні, висаджуючи дерева і, отримавши 24 злотих, купила перше осіннє пальто. Дуже любила від-

ні. Майже всі вони пізніше загинули, поповнивши загони УПА. Гімназію в 1943 році фашисти закрили, багатьох гімназистів заарештували й відправили під Вінницю на будівництво бункера Гітлера. Лише декому вдалося втекти.

Із серпня 1941 року Надія Андріївна працює друкаркою-машиністкою видавництва «Костопільські вісті», де знайомиться з багатьма високоосвіченими людьми. Зокрема, з Романом Данилевичем і Григорієм Рибакoм, котрий ще за часів Польщі притягувався до кримінальної відповідальності за членство в ОУН. Через руки секретар-машиністки проходило багато секретних матеріалів. То була, як пише А. Карп'юк, «гра з вогнем». Редакція, на переконання пані Надії, була своєрідною явочною квартирою і для підпільників ОУН, і пізніше для українських повстанців. Тут виконувалися поліграфічні замовлення, за які можна було поплатитися життям.

Після хвилі січневих 1943 року арештів і розстрілу 9-10 березня в м. Рівному багатьох патріотів, зокрема і Серафима Бичківського та Романа Данилевича, котрий також редагував костопільську газету, яка спочатку називалася «Самостійність», в травні 1943 року Надія Демчук йде в підпілля. Деякий час перебувала на нелегальному становищі в Людвипільському (Соснове) районі. Де доводилося, там і жила. Була районною УПА. У підпіллі була своя адміністрація. Організовувала медичні курси, читання лекцій з історії України. Дівчата збирали лікарські трави, прали бинти, в'язали воякам УПА рукавиці й шарпетки, виконували інші господарські роботи й були зв'язковими.

З приходом «других советів» 1 травня 1944 року Надію Демчук заарештовують як учасницю

відбувала в більшовицьких ГУЛАГах на шахтах, лісопозалі, будівництві залізниці Воркути, яка зустріла її лайкою начальника зміни, що було для неї, освіченої, диким і незвичним. Про харчування й побутові умови годі говорити. Не раз люди пухли з голоду. Десять довгих років, до травня 1954 року, тяжко працювала молода дівчина в умовах суворого полярного клімату. У цьому ж році виїшла заміж за хлопця такої ж долі з Тернопільщини. Разом виховали двох синів і доньку. Тільки в 1970 році Надія Демчук повернулася із сім'єю в рідний Костопіль. Працювала на заводі будінструментів. Реабілітована в 1992 році.

Втішається пані Надія тим, що дожила до того часу, коли Україна стала незалежною державою. Вона мріє, щоб всі ми були дружними й не заздрили одне одному. Передаючи учням Мащанського ліцею своє фото, вона написала: «Дорогим землякам - Мащанському «Сонцеграю». Надія Демчук».

Спливають роки. Уже відійшли у вічність усі зранені на фронтах II світової війни та замучені тяжкою працею у колгоспах та на підприємствах наші земляки-фронтовики й старші вояки УПА. Залишилися лише окремі учасники національно-визвольних змагань. У лавах повстанців УПА побувало близько 300 тис. осіб, а взагалі у повстанському русі взяли участь понад мільйон людей 30 національностей. І дуже соромно та невимовно боляче, що ніхто з мащанців раніше не знав про боротьбу, поневіряння та муки просвіт'янки, районної жіночої ланки УПА, уродженки села Маща Надії Демчук.

Зовсім інші почуття викликала інформація «Вістей Рівненщини» від 5 травня 2017 року про ровесника пані Надії, мешканця Рівного Бориса Стекляра,

як повідомляє Володимир Марончук, перебував у приміщенні теперішнього Мащанського лісництва. У той період ще більш страшні злочини чинили убивці «груп спецпризначення НКВС-МДБ», які діяли під виглядом вояків ОУН-УПА. На західних територіях діяли 400 таких загонів, 130 з них - на Рівненщині. За свідченнями Олександра Шпараговського, один із них знаходився з травня 1945 року неподалік села Новий Берестовець.

Варто також зазначити, що багато некоректних даних, а також грубих ідеологічних перекопювань та статистичних фальсифікацій, взятих з величезної кількості книг недалеких радянських часів, часто переносяться і на сторінки сучасних видань. Наприклад, не відповідає дійсності інформація «Книги скорботи України» (Рівненська область: т. 4: Волинські береги, 2006 р., автор нарисів про Костопільський район Георгій Сербін) про те, що з числа розстріляних окупантами жителів села навесні та влітку 1943 року (понад 20 осіб) «вбиті» або «спалені» оунівцями 10 осіб, про що заперечують їх родичі. Але ж не годиться так безвідповідально або й зумисне всі злочини списувати на ОУН-УПА?!

Коли ж ми всі прозріємо? Шановні просвіт'яни, працівники освіти та культури, у нас роботи непочатий край. Вивчайте, досліджуйте й популяризуйте героїчну минавшину своїх поселень!

**Ведька поетеса сучасності
Ліна Костенко закликає:**

*Просніться, люди. Це погані сніг
Нове століття в шибку
заглядає.*

*Той самий чад, ті самі казани,
Лиш інший диявол дрова
підкидає.*

**Іван СТЕПАНЮК,
голова РО ВУТ «Просвіта»
імені Т. Г. Шевченка**